

Стоян Михайловски - създателят на една безсмъртна песен и отношението на жителите на с. Стоян Михайловски към нея

Станка Георгиева

Stoyan Mixailovski as one creator -song and the attitude of residents village. Stoyan Mixailovski at her I authoring and the attitude of humans for him and his writer.

ВЪВЕДЕНИЕ

Родена съм в едно голямо село, намиращо се в съседство със старата столица Плиска/Абоба/. Хората в миналото го наричали Кайкъ, а днес в географските справочници то е записано като Стоян Михайловски.[1] Според легендите, създадени и опиращи се на народната памет, това е един от кварталите на столицата Плиска. По-точно едно от поселищата с помощни, обслужващи и отбранителни функции, чието население от обикновени българи, се грижело за застрояването на самата столица, за нейната отбрана и възстановяване, за нейното разширяване и обслужване - снабдяване с храна, вода, топливо. Селището се е ориентирало срещу източната и северната порта на столицата. Чертите на землището му и тогава и днес обхващат ветрилото на земите на северо-източния сектор от свещената точка на Центъра, намираща се в светилището на Тангра. А това означава, че тук попада Голямата базилика и свещения кладенец, сгушил се в самия крепостен ров. Селището владее и най-големия воден източник, който преминава в североизточното пространство. Това е Крива река, на която има построени 2 моста. През единия минава официалния източен път, идващ от юг и стопиращ пред източната порта, а през другия минава почти паралелен път, свързващ селището с източната и северната порта на столицата. И двата пътя имат сигурна охрана. Особено втория, който бил укрепен с вал и ров. Реката минавала през красив пролом, в който преди да се влезе било изградено голямо водохранилище и мелница. От тук се напоявала част от обработваемата земя и пасищата. А от голямата кариера в пролома, се вадели и камъните за построяване на укрепителните съоръжения на Плиска и дворците на владетелите. Може би затова и първото име на селището дошло до нас е Кайкъ Кики, което означава камък. По огромните пасища засланиани от венеца на хълмовете на "Станата" и "Сърта" са пасяли овце, крави, биволи, коне. И всички блага от тази човешка дейност е била обърната към двореца на владетеля в Плиска. От тук е идвал хляба, водата, месото, млякото, зеленчука. Тук е станувала и най-вярната стража на двореца-войската. От тук на север е бил пътят към Дръстър и отвъддунавските владения на страната.

Много превратности е преживяло селището и неговите жители. То е вървяло към обединяване на жителите му и отегляне все по-далеч от развалините на разрушената първа столица на българската държава; към гората и хълмовете на Сърта. Населението му се ислямизира и турцизира. На юг от разрушените дворци се създава друго селище, в което жителите са само християни. Днес то носи името Плиска. От Освобождението до войните с Кайкъ е голямо село с население, което изповядва исляма, но пази спомен и за християнската си битност и история: пали свещи на Турмето, където е било старото селище и разказва за Белия баща-конник, Аспарух, който ги е довел тук от север на река Дунав.[2] След войните от 1912-18г. тук идват преселници от Добруджа, Тракия, и старопланинските селища на България. Така се създава селище с население от смесен тип, като активно участва в разкопките на страта столица Плиска. Местното население нарича това място Старините. А самото землище Исара/Хисар/. Най-голямата нива от 10 декара в близост до крепосния ров и Голямата базилика, собственост на моя дядо, се нарича

Хорум/площад/. Тя е ориентирана Север-Юг. Там винаги при обработка на почвата са излизали старинни монети.

Сведения за селото има в турски регистри от 1676 и 1689г. с името: Каикъ Кики и Кайкъ.

Първите разкопки и първите публикации за тях са от началото на миналия век/1905г./. Те са направени от чешкия археолог Карел Шкорпил. Посветени са на "укрепленията в Абобаската равнина".[3] Следват разкопките на дворцовия комплекс от Кръстьо Миятев, Атанас Милчев, Стамен Михайлов, Станчо Ваклинов, Рашо Рашев и др. Все повече разкопките се разширяват и обхващат по-големи пространства, включително и "столичните преградия".

ИЗЛОЖЕНИЕ

Приемнуването на село Кайкъ в село Стоян Михайловски[4] става с Министерска заповед №3072, обнародвана на 11 септември 1934г. Тогава селото има около 1262 души. Причината селото да получи това име е факта, че съпругата на Стоян Михайловски, Райна, е родена в село Кайкъ. По-късно родителите ѝ се преселват в с. Плиска и накрая в гр. Русе. А тя работи като учителка в станцията Каспичан. Жителите на с. Кайкъ, българи и турци, приемат със задоволство новото име.

Поетът Стоян Михайловски[5] е роден в гр. Елена през 1856г. и почива в 1927г. в гр. София. Той е човек с голяма популярност. Познават го като поет-сатирик и автор на социална поезия, културен и обществен деец, учител, действителен член на БАН, съдия, адвокат, публицист, журналист, редактор, издател, висш чиновник, университетски преподавател, доцент по всеобща литературна история, активен участник в политическия живот, председател на Върховния македоно-одрински комитет, народен представител в III ВНС, и в VIII и XIII ОНС, оратор, русофил, славянофил, републиканец. Сам той казва за себе си: "че е привърженик на християнския социализъм и демократизъм и е антимонархист"[6]. По брой и значимост на своите произведения той се нарежда след Иван Вазов. А като човек винаги е бил в опозиция на управляващите и на страната на бедните и обикновени хора. Но има и нещо друго, което прави името на Стоян Михайловски приемливо за населението на с. Кайкъ. Той е знаел перфектно турски и френски език, тъй като е завършил Императорския лицей във Цариград, а по-късно учи право във Франция. При строежа на ж.п. линията София-Варна и теснолинейката Каспичан - Крайна/Каолиново, за известно време е преводач на френските инженери, които извършват организационно-строителните работи с помощта на местното население, което говори изключително турски език. Така Стоян Михайловски става естествен посредник за изграждане на инфраструктурата в Лудогорието и Североизточна България и отварянето им към Европа и света.[7] Тук той намира и своята съпруга, която е учителка. Прибавянето му в гр. Русе/1887-1889/ е най-спокойния и плодотворен период от неговия живот. Тук той известно време е съдия в Русенския съд, а след това учител по френски език в Първа мъжка гимназия. В Русе Стоян Михайловски пише интензивно и издава 4 от най-стойностите си книги: *Novissima verba*, [8] т. 1, 1889, т.2, 1890, т.3, 1890, и *Бог. Библейски слова*, 1899. Като учител в Русенската гимназия Стоян Михайловски е виждал естествения стремеж на младото поколение да получи по-високо образование, за да се реализира успешно в живота. Възрожденската идея: "наука-сполука" е била жива в битността на самия Стоян Михайловски. Затова той е имал желанието да напише такова стихотворение, което да стане общоучилищна песен, която да се пее от всички ученици и да ги вдъхновява към знания и прогрес. Тази идея се излива неочаквано в късния следобед на 15 април 1892г. в стихотворение от 14 куплета, което нарича "Кирил и Методий". Учителят по пее Божанов написва музика по текста, но песента не получава широка гражданственост.[9] Стоян Михайловски изпраща стихотворението

си на д-р Кръстьо Кръстев в София. То е публикувано в книжка 9-10 на сп. "Мисъл" през 1892г. Учителят по музика в Ловешката гимназия Панайот Пипков в час по пеење отвара списанието, прочита текста, след което спонтанно го нотира и го записва на черната дъската. Така се ражда песента-химн "Върви, народе възродени". До края на часа учениците на Панайот Пипков вече я пеят. За година тя се разпространява във всички училища на България и учениците я пеят възторжено по време на 11/24 май, празника на първоучителите, братята Кирил и Методий. Името на автора на текста, Стоян Михайловски върви и се разпространява заедно с песента.[10] Обикновено се пеят само 4 или 8 куплета от първоначалния вариант.[11] Но главно като информация си остава, и то е следното:

- Кирил и Методий създават азбука за българите през 655г.;
- Това е била писменост на един говорим славянски език;
- Писменността спомага за усвояването на християнската цивилизация и приобщаването на българите към европейските ценности;
- Славянската азбука и книги се разпространяват и сред други славянски и неславянски народи;
- Папите/Адриан II, Йоан VII/885г./ признават славянската азбука, славянския език и славянските книги за свещени и тяхната паралелна употреба заедно с гръцкия и латинския език;
- Папа Лъв XII/1864г./ провъзгласява братята Кирил и Методий, създатели на славянската азбука, за "небесни покровители на Европа", заедно с Свети Бенедикт. През 1981г. папа Йоан Павел II, потвърждава "светостта" на първоапостолите Кирил и Методий.
- Докосването на човека до познанието/науката/ е най-голямото човешко благо и това благо е дадено на българите от братята Кирил и Методий.

Текстът се печата в детските читанки, христоматии по литература, вестници и списания. При това ежегодно. Дори нищо друго да не беше написал Стоян Михайловски, това стихотворение би го обезсмъртило навеки като български поет. А той има над 2 000 заглавия, 15 от които книги.[12] Сбъдва се желанието му да създаде най-хубавата училищна песен-химн. В нея е вградено голямото очакване за човешкия напредък, чрез наука и просвета, които се градят върху азбуката и делото на братята Кирил и Методий. Песента обезсмъртява тяхното велико дело-създаването на азбуката и приобщаването на българите към християнската цивилизация. Днес на тази азбука се пише в Европейския съюз, а светите братя Кирил и Методий заедно с свети Бенедикт са покровители на Европа. И сега са "свещени" 3 азбуки в Европа: гръцката, латинската и българската. А песента "Върви, народе възродени!" днес е не само училищен химн, но и химн на българската народностна идентичност. Всичко това прави Стоян Михайловски един велик българин и неговото величие се преосмисля ежегодно и нараства непрекъснато.

Това са разбрали и жителите на село Стоян Михайловски. От 1934г., когато селото придобива новото име, до днес, често ще чуете словосъчетанието: "Стоян-Кайкъ". Така местните жители/повечето мюсюлмани/ наричат своето село. Уважението към поета - велик българин е запазено и утвърдено по своеобразен начин. Той е наречен "каменен", т. е. безсмъртен. Народната оценка се слива с оценката за Стоян Михайловски, дадена от д-р Кръстьо Кръстев през далечната 1907г., когато пише за него: "Стоян Михайловски е един литературен и обществен феномен, който не се поддава лесно на каквото и за било класиране. Той не попада под никоя определена категория или група нито в литературата, нито в държавническите доктрини, нито най-сетне в политическите партии.... Но онова, което не можете да оборите и което ви се налага, е ЧОВЕКЪТ в него, индивидуалната личност, издялана от един КАМЪК - корав, студен, неприветен, недостъпен, но с вечно туптящо човешко сърце в него, с което той чувствава...

Затова той е единственият писател, който е нещо повече от писател, който е и човек, т.е. една ценна и една богата индивидуалност"/[13]

Стиховете на "Върви, народе, възродени" наистина действат и на ума, и на сърцето. Те са безсмъртни, както е безсмъртен техният автор. Те са безсмъртни като празника 24 май - ден на българската азбука и език, ден на българската просвета, образование, наука и култура и българската национална идентичност, ден на братята-първоучители Кирил и Методий и всички учители след тях.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Многократно съм се питала какво е моето отношение към песента "Върви, народе възродени" и автора на нейния текст, Стоян Михайловски. И тук искам да проследя една еволюция на емоционалното си отношение към тези 2 по принцип неща. Първо, че съм родена в село, единствено в България, което носи името на Стоян Михайловски, винаги ме е респектирало и задължавало. А неговите стихове за буквите и техните създатели, са били цел и очакване, опора за постигане на тези цели, възпитание в труд, постоянство и отговорност, и най-вече в любов към книгата.

Отначало като дете ми беше малко неудобно от името на Стоян Михайловски. То беше така дълго, двусъставно. Трудно се изписваше, трудно се изговаряше. Заемаше голямо място, когато трябваше да се изписва на различни документи и формуляри с лични данни. Постепенно обаче осъзнах, че това име прави веднага впечатление. Защото няма българин, независимо от социалния си статус, който да не знае кой е Стоян Михайловски. Причината беше явна. Това име се свързваше с текста на песента "Върви, народе възродени, към светли бъднини върви!" Аз знаех тази песен, още от дете. Най-много ми харесваше 3-я куплет: "Напред! Науката е слънце, което в душите греи!" Като ученичка в гр.Каспичан, където емигрират повечето български семейства от с. Стоян Михайловски, декламирах тези стихове на празника 24 май. Пеех заедно с другите деца песента, когато дефилирахме, на празничните манифестации. Те се правеха по маршрута: от училището "Панайот Волов", по главната улица до ж.п. гарата и обратно на площата пред читалище "Пробуда", където имаше трибуна и се произнасяха речи.

Но празника 24 май не беше само това. Той беше едно вълнение, едно преживяване, както лично за всеки ученик, така и за учителите и цялото училище, за родителите ни и за всички граждани. Това беше и един завършващ финал на обучението ни, край на учебната година и отчет за постигнатите резултати. Най-много четене и писане имаше в тези майски дни. Най-много амбиции и очаквания също. Когато бях ученичка в началните класове не се носеха ленти "Отличник", но се съобщаваха имената на най-добрите ученици в словото на директора, "като ученици на братята Кирил и Методий". В деня преди 24 май се ходеше организирано за зеленина и цветя в месността "Каръчка". С донесените полски и градински цветя и рози се правеха венци, с които се украсяваше централния вход на училището, вратите на всички класни стаи и разбира се, портретите на братята Кирил и Методий. По класове се провеждаха тържества за празника, на които присъстваха и родителите. Раздаваха се свидетелствата за завършен клас. Изнасяше се литературно-музикално програма, която беше своеобразен изпит пред родителите. Обичах празника 24 май, защото той даваше възможност да се проявя не само пред другарчетата си, но и пред моите родители и родителите на другите деца. И като на празник, обличах най-хубавите си дрехи: плисирана поличка и бяла блузка. Обиконено декламирах стихотворението за буквите и техните създатели пред всички. И макар, че се повтарях през годините, тези слова, които имаха императивен характер, не ми омръзваха, напротив, стимулираха ме да вървя напред, към нови постижения, към нови знания.

Като малка имах щастието да чуя от баща си рецитацията на стихотворението "Напред", написано пак от Стоян Михайловски през 1884г., т. е. преди създаването на стихотворението "Кирил и Методий". И винаги съм си мислела, че двете стихотворения имат дълбока идейна връзка. В това стихотворение има следните строфи: "Напред! Живота е сражение! Напред! И прав винаги ходи!// Напред! Целта си не забравяй! Напред, напред, по правия път! Назад не гледай! Не оставяй безплодно дните да текът!// Напред! Със труд и ум, и дързост се вдигат цели планини! // Напред, бащи! Напред, деца!"[14] Това беше едно от любимите стихотворения на баща ми и той често го рецитираше. Вероятно е искал да предаде тези нравствени послания и на мен. А майка ми, когато срешнех някакво затруднение с уроците, ми казваше: "С труд и учение-планини се повдигат!" Тези съвети винаги са били актуални за мен през целия ми живот. И никога не забравях, че те са изречени от устата на най-големия, най-великия българин от нашето село Стоян-Кайкъ, от самия Стоян Михайловски.

Празникът на празниците - 24 май винаги свързвах и продължавам да свързвам с правото на обучение, с правото на изява, за реализация на интелекта. А песента на песните "Върви, народе възродени. Напред, науката е слънце" стана пътеводна програма в живота ми.. За мен е гордост, че винаги съм смятала като свои първоучители Кирил и Методий и Стоян Михайловски. И може да ми вярвате, че съм ги считала като мои най- близки родственици.

От село Стоян -Кайкъ..., т.е. Стоян Михайловски.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Речник на селищата и селищните имена в България 1878-1987. С., 1989, с. 145
- [2] Пак там, с.258.
- [3] ИРАИК, 10, 1905, 32-38.
- [4] Речник на селищата....с.158.
- [5] Михайловски Стоян Избрани творби. С., 1986, с.5 и сл.
- [6] Михайловски Ст. Михайловски за себе си. Кратка автобиография. - Българска мисъл, 1928, кн.2.
- [7] Михайловски Стоян. Божествен размирник. С., 1987, с.679-722.
- [8] "Последни слова", "С бързо перо", "Железни струни" - са трите книги от поредицата.
- [9] Кръстев. К. Съчинения. Т.1, С., 1996.
- [10] Михайловски Ст. . Избрани творби. С., 1086, с.120-123.
Текст: Кирил и Методий
Върви народе възродени, към светла бъднина върви,
с книжовността, таз сила нова, съдбата си ти поднови!
Върви към мощната Просвета! В световните борби върви.
От длъжност неизменна воден - и Бог ще те благослови!
Напред! Науката е слънце, което във душите грей!
Напред! Народността не пада там, дето знанъто живей!
- [11] Михайловски Стоян. Божествен размирник. С., 1987.
- [12] Кръстев К. Стоян Михайловски. В: Млади и стари. С., 1907.
- [13] Михайловски Ст. . Избрани творби. С., 1986, с.116-117.

За контакти

д-р Станка Николова Георгиева, гр. Силистра, ул. Янко Тодоров 32, вх.1, ап.1, тел. 086/83.30-49, Email: georgievi_3@abv.bg

Докладът е рецензиран